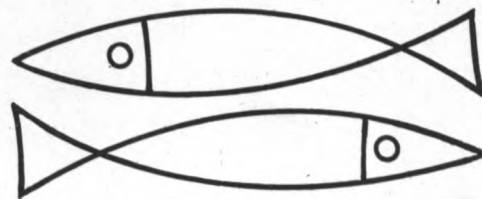

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

J. D. JANSE — HAARLEMMERMEER

Teniet doen?? Opwekken!

Uitroepstekens kunnen verhelderend werken, zagen we vorige week.

Aanhalingstekens soms ook. Neemt u b.v. eens Paulus' eerste brief aan de Corinthiërs voor u, hoofdstuk 6 vers 12 en vervolgens. Dus: 1 Cor. 6 : 12.

Daar staat:

Alles is mij geoorloofd, maar niet alles is nuttig.

Alles is mij geoorloofd, maar ik zal mij door niets laten knechten.

Wat is hier het geval? Is 't niet dit: dat de apostel zich afzet tegen bepaalde leuzen, die in de gemeente van Corinthe opgeld deden. Vrijheidsleuzen. Ik mag alles — zeiden ze daar. Zegt de apostel: dat kunnen jullie nu wel zeggen, máár...

De vertaling 'Groot Nieuws voor u' heeft met behulp van aanhalingstekens het zo uitgewerkt: „Ik mag alles” zegt u. Zeker, maar niet alles is goed voor me. „Alles staat me vrij”. Ja, maar ik laat me van niemand en niets de slaaf maken.

Tot zover vers 12. Dat was nog maar het voorspel. De zaak van de vrijheid spitst zich toe op de vraag of een christen vrij is om zich over te geven aan ontucht. Het lijkt erop dat in de gemeente van Corinthe die vrijheid, dat soort vrijheden, werd opgeëist met zulke schone leuzen als in vers 12 genoemd en nog meer. Want hoe gaat het dan verder in de brief, vers 13:

Het voedsel is voor de maag en de maag voor het voedsel, en God zal zowel het een als het ander teniet doen.

Maar het lichaam is niet voor de hoererij doch voor de Here, en de Here voor het lichaam.

God heeft niet alleen de Here opgewekt, maar zal ook ons opwekken door zijn kracht.

Wordt hier opnieuw een leuze ontmaskerd en tegengesproken?

'Groot Nieuws voor u' meent van ja en geeft dit als volgt aan:

„Het voedsel is er voor de buik, en de buik voor het voedsel.”

Best, maar God zal aan allebei een eind maken.

Het lichaam is er niet om ontucht mee te doen: het lichaam is er voor de Heer, en de Heer is er voor het lichaam.

God heeft de Heer opgewekt uit de dood en ook ons zal Hij opwekken door zijn kracht.

Weer is dus door middel van aanhalingstekens de leuze eruit gehaald.

Nu komt echter deze vraag:

Zijn de aanhalingstekens niet te vroeg gesloten?

Met andere woorden: waar eindigt de leuze en waar begint Paulus' tegenwerping. En wat is Paulus' tegenwerping precies?

Dat woord van voedsel-en-maag moest blijkbaar dienen om 'vrije sex' goed te praten als 'natuurlijke lichaamsbehoefte'.

Dat verwerpt de apostel. Hoe?

Door te stellen: goed, laat voedsel en maag bij elkaar horen, (ons) lichaam-en-hoererij *niet*.

Want ons lichaam behoort bij de Here (Jezus).

We zijn van Hem en daarom niet voor een hoer.

Maar, na het afwijzen van dat verwerpelijk redeneren en combineren (voedsel-maag = lichaam-hoererij) komt er nog iets. Nog iets méér!

Nadat Paulus gezegd heeft: het is niet lichaam-hoererij maar

lichaam-Here, spreekt hij nog verder over iets dat God zal doen. God zal ons opwekken! Zoals Hij ook met de Here (Jezus) deed.

Ons lichaam behoort de — opgewekte — Here.

Ons lichaam wordt ook opgewekt. Door God.

Waarom dat er nog bij?

Wel, is dit ook niet een tegenwerping? Een rechtzetten van wat gezegd is dat God zal doen. Van wat daarover gezegd is om goed te praten dat je wat betreft lichamelijke behoeften je gang wel kunt gaan. Want, zeggen ze in Corinthe: Daar tilt God niet zwaar aan. Die doet al die aardse zaken teniet.

Het voedsel voor de maag en de maag voor het voedsel. En God doet het een en het ander teniet.

Dát, dat bij elkaar, dat is de luxe. De redenering. De drogreden. Om lichamelijke zaken (ontucht en zo) indifferenter te kunnen verklaren. Je kunt je gang gaan. God hecht er ook geen waarde aan. Hij vaagt het straks allemaal weg.

Dáartegenover zet de apostel: Hij zal ons (lichaam) opwekken! Daarom temeer: let op wat je met je lichaam doet.

Zo is dan het een en het ander rechtgezet.

Wat met schijn van recht, en vrome schijn ook nog, is geponeerd. „Voedsel en maag behoren nu eenmaal bij elkaar.”

Best, maar: lichaam en hoererij niet!

God stelt dat alles buiten werking.”

Dat is een halve waarheid: God zal ons opwekken.

En bij beide punten is het de Here, die de doorslag geeft.

Het gaat niet over 'natuur-wetten', het gaat om Hem, die ons 'met-lichaam-en-ziel' gekocht heeft, met wie wij zijn verbonden (één-Geest met Hem, vs 17) en daarom worden wij net als Hij opgewekt.

Dát zal God doen met ons. Teniet doen? Neen: opwekken, herstellen in volle glorie. Zonder spijsverte-

ring? Zo was het met onze Here niet! Die at voor de ogen van zijn discipelen een stukje gebakken vis op. Ná zijn opwekking! (Lukas 24 : 42). En God heeft niet alleen de Here opgewekt maar zal ons ook opwekken. Hem gelijkvormig zullen we worden.

Zonder spijsvertering? Waarom? Omdat die Corinthiërs zeiden om hun kwalijke praktijken goed te praten: God zal alles teniet doen?! Die Corinthiërs, die zo weinig oog hadden voor dat grote werk van God, niet teniet doen, maar opwekken: zie hoofdstuk 15 !

Laten wij oppassen daarop af te dingen: dat God, die onze Here opwekte, ook ons zal opwekken, weer in het volle leven zetten. Om met Hem te eten en te drinken in het Koninkrijk van God.

IN DIT NUMMER

Pagina 65

Ds J. D. Janse,
Teniet doen?? Opwekken!

Pagina 66

Ds H. Smit,
Toepassing of vertaling?

Pagina 67

Ds J. Vonkeman,
Iets over zendingsprediking
in Afrika (3)

Prof. C. Veenhof,
Filosoof niet — Evangelie-
belijder !

Pagina 88-89

D. W. L. Milo,
In de spreuwpot

Ds W. G. Visser,
Het boek Daniël

Pagina 70

J. Bouma,
Met elkaar praten..

Toepassing of vertaling?

Politieke prediking?

Politiek op de kansel? Daar raken we een veelbesproken en veelomstreden onderwerp. Aan de ene kant zijn we er echt wel van overtuigd, dat het Woord van God de volle mens aanspreekt. Dat wil zeggen, dat het die mens raken wil en bekeren in zijn innerlijke leven en in al zijn uitgangen, in zijn binnenkamer-gebed en in zijn handelen binnen de vormen en structuren van het grote leven. We behoeven maar de namen van Amos en Jakobus te noemen om te tonen, dat God binnenkomt in de relatie van armen en rijken, van werknemers en werkgevers, van onderdanen en overheden. En daarom behoort dat brede structurele leven toch zeker ook op de kansel te worden genoemd en besproken? Die konklusie lijkt nawelijks aanvechtbaar, zouden we denken.

Aan de andere kant herinneren we ons, denk ik, nog goed de indruk die het „Getuigenis” van een aantal leden van de Hervormde Kerk (oktober 1971) op ons gemaakt heeft. In dat getuigenis wordt stelling genomen tegen de vereenzelviging van het christelijk geloof met een bepaalde maatschappelijke en politieke betrokkenheid, tegen een verpolitiseren en vermaatschappelijking van het heil, tegen de gedachte dat het Koninkrijk Gods allereerst een verandering van politieke orde en maatschappelijke structuren zou betekenen. Konden we ook dáármee niet — wat de grote lijn betreft — instemmen? Was dat niet juist?

Jawel, maar ik vraag me af of het ons allemaal nog wel duidelijk is. Waar zijn we nu eigenlijk vóór en waar zijn we nu eigenlijk tegen? Wat behoren we nu eigenlijk van onze predikanten te verlangen en wat behoren die dominees te brengen? Verinnerlijking of structuren? Of is dat toch eigenlijk het dilemma niet?

Het „vertalen” van Christus' boodschap

Met de bovenstaande vragen heb ik ook zelf de nodige moeite. Wat is nu de juiste bepaling van ons vóór-zijn en van ons tegen-zijn? Waar vindt de grensoverschrijding plaats? Waar wordt het „politieke engagement” een *vervalsing* van de boodschap en waar is de politieke toepassing niet anders dan onderwerping aan het Woord van God? Soms ontdek je bij het denken iets dat verhelderend werkt. Dan kun je het verschil als het ware onder een paar trefwoorden vangen. En het is misschien nuttig daarvan iets door te geven.

We zouden dan, denk ik, het di-

Kerkelijk Leven

lemma „innerlijk-structureel” moeten vervangen door de vraag: Wordt Christus toegepast of wordt Christus vertaald? Bij de toepassing blijft Hijzelf in alle duidelijkheid overeind staan. Hij kan geen moment wegvallen, want dan heeft de hele preek geen fundering meer. Maar denk nu eens aan een vertaling. Als u de franse taal niet beheerst en toch een franse brief krijgt, dan moet iemand anders — uw „knappe” zoon of dochter, een kennis — die brief voor u vertalen in het Nederlands. Dan kunt u er kennis van nemen. Maar wat doet u dan met het franse origineel? U kunt het uit piëteit bewaren. U kunt het weggooien. In ieder geval, het funktioneert niet echt meer voor u. Het is door de vertaling vervangen! Met die vertaling „doet” u het!

Ik dacht dat heel wat bezwaren tegen politieke prediking niets te maken hadden met de schematiek „innerlijk-structureel” maar alles met de vaak niet onder woorden gebrachte overtuiging, dat Christus niet meer wordt toegepast op onze levensvormen maar vertaald in ons eigentijdse apparaat van maatschappelijke en politieke begrippen. Hij mocht dan een tekst, een idee, een gedachte, „aangeven” om vervolgens af te treden!

Aan het eind van de preek is Hij er niet meer. Wij zijn nog alleen overgebleven om het overheden en onderdanen, werkgevers en werknemers, aan te zeggen! De vertaling heeft het origineel vervangen. En „christelijk” heeft merkwaardigwijze niet meer de zin van het geloof in de levende Christus!

We beseffen vaak niet, dat dat zelfde ook bij de diepste verinnerlijking mogelijk is! Toch is dat zo. In „Van Idolen en Schepselen” kiest A. Janse stelling tegen de mystieke gedachte, dat de geboorte van Christus nú in ons hart het eigenlijke is boven en tegenover zijn geboorte „alleen maar” in Bethlehem (zie blz. 46 evv.). Hier is het heilsfeit eigenlijk óók niet meer het fundament en de kracht van onze vreugde. Neen, het is veel meer een uitwendige parallel van wat zich inwendig in en aan ons voltrekken moet. Hier gaan we over de grens van toepassing en vertaling heen. Hier kan straks de levende en „feitelijke” Christus óók aftreden, als zijn „verinwendiging” zich heeft voltooid. Hoe vaak is Hij ook hier geworden tot

Pastorale notities

Principes zijn nog geen normen

U hebt ze natuurlijk ook wel eens ontmoet: mensen, die tegen iets bezwaren maken of ergens niet aan mee willen doen, en dit argumenteren met de opmerking: Nee, dat is in strijd met mijn principes. Het klinkt wel erg principieel. Maar is het als argument wel genoeg gemotiveerd?

Want met onze principes staan we op de wankelende bodem van het subjectivisme. Principes kunnen ook heel verkeerd zijn.

Ieder mens houdt er in z'n leven zo zijn opvattingen op na. Ieder staat op een zeker standpunt. De een denkt er zus over en de ander zo. En — zo wordt er dan geredeneerd — we zullen elkaars standpunt moeten respecteren; we zullen voor iemands principes op zij gaan; we moeten andersdenkenden leren verdragen. Zij menen dan ook al heel wat te hebben gezegd als ze iets veroordelen of weigeren, omdat het nu eenmaal met hun principes in strijd is.

Toch moeten we met zulk spreken heel voorzichtig zijn.

Niet onze principes zijn de normen voor ons leven en handelen. Maar Gods Woord is het enige richtsnoer voor onze handel en wandel. Niet wat wij denken en oordelen is belangrijk, maar wat de Here zegt is maatstaf van ons doen en laten.

Als mensen verkeerde dingen van ons vragen of willen, dat wij meewerken aan iets waaraan we om 's Heren wil niet mógen meewerken, dan moeten we onze bezwaren niet gronden op onze principes, in de verwachting dat men ons standpunt tegenover zoveel andere standpunten wel zal willen billijken. We kunnen eenvoudig zeggen, dat we het gevraagde niet kunnen doen en niet mógen doen. En als men ons dan om nader bescheid vraagt, dan antwoorden we in alle bescheidenheid, maar toch zeker en beslist, dat de Here het niet goed vindt, dat Gods Woord het ons verbiedt. Zo mogen we in alle ootmoedigheid voor de eer van onze God en Vader getuigen en openbaren we ons als discipelen van de Heer Jezus Christus, wiens spijs het was de wil van zijn Vader te doen. Ditzelfde zullen we ook in praktijk brengen bij de opvoeding van onze kinderen. Laten vaders en moeders in gewichtige zaken, als kinderen vragen: waarom mag dit niet? — niet opmerken: ik wil het niet hebben, maar beter het bescheid geven door te antwoorden: de Here vindt het niet goed!

B. Telder, Bilthoven

een „aangever” van suggesties omtrent een innerlijke realisering van het heil. De vraag is dus: Blijft de werkelijke, feitelijke, levende Christus recht overeind staan in de toepassing of wordt die Christus door de vertaling in hedendaagse structurele (of innerlijk-zielkundige) begrippen in feite vervangen?

Voorbeelden van „toepassing”

Wanneer Jakobus over de relatie van arm en rijk spreekt, dan zegt hij: „Laat de geringe broeder roemen in zijn hoogheid, maar de rijke in zijn geringheid...” (1: 9 evv.). Hierbij is de „hoogheid” niet los te maken van Gods genade in Christus („broeder”) en de „geringheid” niet van Gods gestrengheid (zie de zinspelende op Ps. 103). Wanneer men God en Christus zou vergeten, dan zou het woord van Jakobus ineenstorten, omdat het niet „zelfstandig” kan bestaan. Tevens ziet men de echt-maatschappelijke implicatie: De arme en de rijke worden door de „omkering” („hoog”, „gering”) naar elkaar toegebracht. Hoogmoed en slaafsheid houden het hierbij niet uit!

Zien we deze zelfde „omkering” niet heel mooi in het woord van Paulus over de relatie van heren en slaven in 1 Cor. 7: 22 „Want de slaaf, die in de Here geroepen werd, is een vrijgelatene des Heren; evenzo is hij, die als vrije geroepen werd, een slaaf van Chris-

tus”? Hier weer het zelfde: Zou men Christus vergeten en Hem wegschrappen uit de tekst, dan wordt dit woord van zijn fundament beroofd. Dit woord „gebruikt” Hem niet en passant maar Hij maakt dit woord pas mogelijk! Tevens is het een echt-sociale kracht van genezing — de slaaf kan niet blijven wat hij was: een mensvormig werkapparaat!

Wanneer dezelfde Paulus een bijdrage gaat vragen voor de verarmde Judese broeders en zusters (2 Cor. 8: 8 evv.), dan leidt hij deze vraag in met de verwijzing naar Christus, die „om uwentwil arm is geworden terwijl Hij rijk was, opdat gij door zijn armoede rijk zoudt worden” (9). Zo wordt Christus toegepast waarbij Hij overeind blijft staan, omdat anders de kracht gaat ontbreken. Zo wordt voorkomen de vertaling van Christus, waarbij Hij ons ideeën aangeeft, waarna Hij kan verdwijnen!

Is Hij er aan het eind van de preek nog in als de onmisbare Christus? Of kan Hij er uit, omdat wij het nu kunnen overnemen?

Preken over gerechtigheid van volkeren en tussen bevolkingsgroepen, ... daar gaat het bezwaar niet tegen. Het criterium is: Zijn Jakobus en Paulus gevolgd, of is de verankering gaandeweg van God-in-Christus losgemaakt en in een andere, „eigen” grond gevonden? Dat maakt uit of iets „christelijk” kan worden genoemd.

J. VONKEMAN — RICHMOND, ZUID-AFRIKA

Iets over zendingsprediking in Afrika

(3)

■ Misverstanden

Nog nooit heb ik een Afrikaan ontmoet die op mijn vraag of hij in God geloofde, zei: nee, dat doe ik niet. Een beetje wijzer geworden, stel ik die vraag ook al sinds jaren niet meer. Een Afrikaan is in de wereld van kosmische krachten maar een willeloos brokje mens dat schijnbaar doelloos heen en weer gesmeten wordt. Hij is niet als de Westerling subject met de wereld als object aan zijn voeten; integendeel, de wereld is subject en hij dat mensje, kan op zijn best met wat magische krachtenmanipulatie het hoofd boven water houden in de stroom waarheen de wereld hem stuwt. Nu betekent volgens zijn woordenboek het woord 'geloven' zoiets als aanvaarden, berusten. De zendeling die wel van dezelfde woorden gebruik moet maken als de Afrikaan en hoopvol vraagt: geloof je in God, krijgt uiteraard een positief antwoord. Want niet-geloven zou opstand betekenen, het zou zijn een proberen in te gaan tegen de stroom in waarheen je gestuwd wordt. Door niet te geloven zou je beweren: mensen, ik sta eigenlijk boven deze wereld. Het Evangelie zal aan het woord 'geloven' langzaamaan een andere inhoud moeten geven voordat een heiden zegt: ik geloof niet.

In de kerk vraag ik: belijd je de naam van Jezus, en met die vraag bedoel ik of de broeder of zuster de gevolgen van zijn verbonden-zijn met Christus nu ook elke dag voor zijn rekening zal nemen. Maar de broeder hoort iets anders; hij hoort namelijk de vraag of hij voor wat het heden betreft voor de naam van Christus zal uitkomen, om dat bij een andere gelegenheid weer opnieuw te kunnen beslissen. En allebei gebruiken we precies dezelfde woorden.

■ Drieëenheid

Er zijn broeders geweest die als eis stelden dat met de Catechismus ook de Nederlandse Geloofsbelijdenis als formulier van eenheid door de Bantoekerken aanvaard zou worden. Nu mag deze gedachte als zodanig niet als dwaas verworpen worden. Je kunt ook kerkelijke apartheid bedrijven! Ik zou het noodzakelijk vinden dat Bantoepredikanten behoorlijk op de hoogte zijn met de confessionele vruchten van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Maar de Geloofsbelijdenis kan niet als formulier van enigheid in Bantoekerken functioneren om de eenvoudige reden dat er gedeeltes in te vinden zijn die onvertaalbaar zijn in Bantoetalen.

Ik wil dat aantonen in verband met de belijdenis van de Drieëen-

heid. In de artikelen 8 en 9 wordt uitgegaan van de onderscheiding 'persoon' en 'wezen'. Maar je kunt in geen Bantoetaal dichterbij komen dan 'wij geloven een enige God, één oorsprong waarin 3 mensen zijn'. De Catechismus die wij om zijn Bijbelse duidelijkheid en eenvoudigheid graag gebruiken als dogmatisch leerboek, is dan ook door mij aldus in het Zoeloe vertaald: „Aangezien er maar één God is, waarom noem je de Vader, de Zoon en de Heilige Geest? Omdat God Zich zo in Zijn Woord geopenbaard heeft dat deze drie verschillende mensen de enige waarachtige en eeuwige God zijn. Een andere vertaling is niet mogelijk.

Het kan je gebeuren — en het is me gebeurd — dat iemand tegen me zei: ik ken maar één mens, en dat is God. Men kan zich in verscheidene Bantoetalen nu eenmaal niet anders uitdrukken. Taalkundig kan over God niet anders gesproken worden dan als over een mens. Laat niemand hierover echter in paniek raken. De verkondiging bringe het Evangelie van God de Vader en God de Zoon en God de Heilige Geest. Uit deze embryonische Triniteitsleer zal onder druk van een herlevend heidendom vanzelf een formulering tot stand komen die eigen is aan Afrika. De zendingsprediking mag niets achter houden van de Bijbelse openbaring maar hoede zich er wel voor de Christelijke Kerk van Afrika op te nemen — aangenomen dat dit mogelijk was — in de historische bedding van de Westerse Kerk. Men neme de belijdenis dat de Heilige Geest de gemeente in alle waarheid leiden zal, serieus en wachtte zich in dit opzicht voor kerkelijk kolonialisme.

■ Cyclisch en lineair

Een zendeling is altijd geneigd te hard van stapel te willen lopen en onmiddellijk te willen beginnen met de prediking van kruis en opstanding. Dat is zeer wel te begrijpen aangezien hij naar de prediking van de verlossing toe wil. Maar dan vergeet hij dat in de Schrift de feiten van kruis en opstanding in een historisch raam staan van verleden en toekomst, van schepping en wederkomst. We komen ergens vandaan en we gaan ergens naar toe. Deze lineaire geschiedenisopvatting is voor ons iets vanzelfsprekends maar is dat in Afrika niet. Daar hebben we te maken met een cyclische geschiedenis. We gaan niet met elkaar naar een ver punt in de toekomst, maar we gaan terug naar waar we vandaan kwamen. De geschiedenis gaat rond als in een cirkel. Bij mijn dood haalt het verleden mij in en keer ik in tot de schoot die mij leven gaf. Er is dus geen sprake van dat het heden zich ont-wikkelt naar een onbekende toekomst; de prikkel

om iets in die toekomst te bereiken is dan ook veelal afwezen. Men zegt dat dit ook economische gevolgen heeft, maar dit terzijde. Er zijn dan ook Bantoetalen die de futurum-vormen missen en die welke ze wel hebben, zien niet verder dan ten hoogste een paar maanden. Achter die kleine toekomstsmarge duikt het verleden weer op.

De bijbelse boodschap van het bloed van Christus en de opstanding ligt tussen de schepping en wederkomst in. We komen bij God vandaan en we gaan naar God toe. Hij heeft een dag bepaald waarop Hij door Jezus de aardbodem zal oordelen (Hand. 17:31). Het is ontdekkend dat Paulus in het boek der Handelingen nergens over het kruis spreekt. Wat telkens wel terugkomt is de prediking van God de Schepper, en van Christus die wederkomt om te oordelen de levenden en de doden. Tussen God die aan het begin staat en God die aan het einde staat, — de Alpha en de Omega, — vinden we het koningschap van Christus. Tot hen die door de prediking van het begin en het einde en het koningschap van Christus verontrust worden, wordt Chris-

tus als de Verlosser gepredikt, en zó komen we uit bij kruis en opstanding. L. Floor in zijn mooie boekje 'In Dieselfde Spore' legt de zendingsprediking dan ook uiteen in 4 opeenvolgende motieven: het kosmologische, het eschatologische, het kuriologische en het soteriologische motief.

Duidelijk is nu dat zendingsprediking die niet eerst het fundament legt van schepping en wederkomst, met name in een cyclisch denkende samenleving, in een luchtledig bouwt. Een te vroeg ingezette prediking van kruis en opstanding die naliet het cyclisch denken te doorbreken en het fundament van begin en einde te leggen, schept Christenen die het kruis als een cyclisch en tijdloos gebeuren zien. Ik zeg dit niet betweterig maar als door vele schade en schande een beetje wijs geworden. De schade blijft helaas!

Ik dacht dat het ook onjuist was om te debatteren over de vraag of zendingsprediking bij het O.T. of bij het N.T. moet inzetten. Bij beide. We kunnen de schepping niet behandelen alsof we nog aan het begin staan, net zo min als we over de laatste dagen kunnen spreken alsof er geen begin was.

C. VEENHOF — KAMPEN

Filosoof niet - Evangeliebelijder!

Zolang er mensen hebben geleefd, hebben zij nagedacht over zichzelf; over de hen omringende wereld; over het ontstaan, de geschiedenis en het einde daarvan; over wat daarachter en daarboven is en leeft. Zij hebben gepeinsd over het wonderlijke begin van het mensenleven en het onafwendbare einde daarvan. Zij vroegen naar de zin van hun dikwijls moeilijk bestaan. En zij hebben ook altijd geworsteld met de vraag wie of wat „boven” deze wereld is en het verloop daarvan beslissend bepaalt. Kortom: de mensen hebben altijd „gefilosofeerd”. Zij konden dat niet laten. Het was met hun „mens-zijn” gegeven.

In de loop van de geschiedenis zijn voorts ook steeds mannen opgestaan die er hun levensroeping in vonden zich met de inzet van heel hun, vaak indrukwekkende, denkkraft met deze problemen bezig te houden, men kan wel zeggen: zich daarmee af te pijnigen! En als resultaat van hun zwoegen ontwierpen zij dan een of andere filosofie, waarin ze een antwoord poogden te geven op vragen als: wat kan ik kennen?, wat moet ik doen?, waarop mag ik hopen?, vanwaar komt onze wereld?, wat is zij in laatste instantie?, waartoe is zij er?, wat is de structuur ervan?, waarheen is zij op weg?

In de gang der eeuwen is zo een lange reeks van filosofieën ontwikkeld. Ieder meelevend mens heeft wel iets gehoord over filosofieën van Plato en Aristoteles, van Thomas Aquino, Descartes, Kant, Hegel; van Karl Jaspers, Heidegger, Sartre. Voor hen die zich niet speciaal en „hardnekkig” daarvoor geprepareerd hebben zijn deze filosofieën zwaar om te verstaan. Maar desondanks hebben

zij een enorme invloed uitgeoefend op het leven van de mensheid. En ze doen dat nog steeds. Want door de mannen en vrouwen die deze filosofieën in zich hebben opgenomen, men mag wel zeggen: ingedronken, werden en worden ze toegepast en uitgewerkt in de staatkunde, het maatschappelijke leven, de wetenschap, de kunst, de theologie, ja, in alle sectoren van het menselijke leven.

★ ★ ★

De enorme invloed die filosofieën op het leven van de mensheid uitoefenen kan men momenteel het duidelijkst demonstreren door te wijzen op de filosofie die Karl Marx heeft geproduceerd. Deze is zeer ingewikkeld. Zijn hoofdwerk: „Het Kapitaal” is een moeilijk boek. Maar het is zonder meer verbijsterend te ontdekken hoe momenteel niet minder dan tweevijfde deel van de wereldbevolking in hun leven door deze filosofie — ze is in wezen een valse religie! — wordt beheerst. De overgrote massa daarvan heeft van Marx' ideeën weinig of niets begrepen, er misschien zelfs nauwelijks iets van gehoord. Maar door de „leiders” van de kommunistische landen en partijen, voor wie het marxisme evangelie is, worden ze geïndoctrineerd met de marxistische visie op de mens en de menselijke samenleving en wordt zo hun hele bestaan daarvoor beïnvloed.

Of, om iets anders te noemen: de huidige theologie wordt voluit beïnvloed door, ja, is voor een groot deel ontstaan uit neo-marxistische filosofieën. Vele lezers zullen wel eens gehoord of gele-

Vervolg op pag. 69

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

IN DE SPREEUWPOT

Buiten ons huis, maar wel onder de kap, hangt een echte spreekpot. Wat is dat nu weer voor een ding, vraagt u? Rustig maar, dat wil ik u juist vertellen.

Als u van Dale naslaat ziet u, dat een spreekpot is: een middeleeuws keramiek vaatwerk, bijzonder een nestkastje. En nu begrijpt u meteen, wat die gekke potten aan de gevels van oudhollandse huizen inhielden. U vindt ze op schilderijen van Breughel en Avercamp. Naast een bovenvenster of dakruitje hingen die spreekpotten. Waartoe? Om jonge spreekuilen te oogsten, als de tijd daar rijp voor was. Waarom? Omdat jonge vogels erg lekker moeten zijn en een welkome aanvulling op het menu betekenden in de gezinnen. U weet toch, dat zangvogels en jonge vogels tot op de huidige dag in zuidelijke landen — van België tot de Balkan — bij honderdduizenden geconsumeerd worden? En Mozes deed hier op, toen hij zei: dat we met de jonge vogels niet tegelijk de moeder mogen vangen. Een generatie doden kan nodig zijn; maar er moet een overblijfsel zijn.

Zo zit dat met die spreekpot. Maar die onder ons dak wordt niet als vangkooi gebruikt — stel u gerust. Die is echt om vogels te herbergen en te beschutten. U zult vragen: hoe komt u aan dat exemplaar?

Wel, een van mijn medewerkers zat destijds in een pottenbakkersclub. En daar hadden ze de rage om spreekpotten te bakken: gesloten nestkastjes van aardewerk, op te hangen aan de gevel. Hij bakte een bijzonder fraai exemplaar, die goede man, hing het aan de gevel en noemde zijn huis op zijn oudhollands: InDe Spreepot. Later, toen hij verhuisde, kon hij hem niet meer plaatsen en wilde hem ook niet achterlaten. Dies

bood hij hem mij aan. De spreekpot kwam onder de kap van ons dak te hangen. Zodoende.

We hebben wel tal van houten nestkastjes en die worden ook jaarlijks gebruikt. Maar ze hebben alle het bezwaar, dat de vliegende gaaie ze te vaak uithalen. Zijn de jonge vogels zowat vliegvlug, dan gaat daar zo'n gaai op het dakje zitten, klopt even, wacht of een hongerige jonge vogel zijn kop uit het vlieggat steekt, pakt hem in een dodelijke greep vast, sleurt het krijsende jong naar buiten en maakt zich uit de voeten. Keer op keer. Soms vijf maal op een dag. Daar word je tureluurs van. Want al trachten we de gaaie kort te houden, met alle wettelijke middelen plus een speciale vergunning, de natuur is vaak harder dan wij.

En kijk: zo'n spreekpot biedt een beschermend hoekje, vlak onder de dakrand, vlak bij een raam, waarachter mensen wonen. Daar vliegen jonge vogels nog wel eens gezond uit: braamsluipers, mezen in alle soorten, maten en kwaliteiten, roodborstjes, winterkoninkjes en nog ander kleinged. Nog maar eenmaal is er een broedsel overstuurd gegaan: van het eerste zwaluwenpaar, dat daar huishield.

—o—

Wat is die spreekpot toch eigenlijk een merkwaardige vogel. Hoort hier eigenlijk heel niet thuis: een vogel uit de Aziatische steppe meen ik, die hier per ongeluk is verzeild geraakt. In mijn lagere schooljaren heette de spreekpot nog een trekvogel. En het trekken zit er nog goed in — al komt het er meestal niet uit. Aan de Amsterdamse singels hebben ze er weet van: wanneer in het najaar de spreekuilen zich bij duizenden in de grachtenbomen verzamelen. Dan drommen ze luid converserend samen, beheersen de ether, maken met hun witte kalkproducten uw auto in een kwartier onherkenbaar. Ook in de polder ziet u ze met duizenden zwermen; als u ze eindeloos nawaart ziet u de wolk zich verdichten tot kikkerdril — zich daarna uitzetten tot u bijna geen stipje meer ziet, om dan op een heel andere plaats ineens weer te concentreren. Maar ondanks dat massale rondvliegen trekken de spreekuilen vrijwel niet meer naar het zoele Zuiden. De trekvogel is een standvogel geworden, heeft zich aangepast aan onze weersomstandigheden.

W. G. VISSER — UTRECHT

Het boek Daniël

DANIËL 11 en 12

De mens der wetteloosheid

Het plaatsen van de gruwel der verwoesting in Gods huis is nog het ergste niet van wat Antiochus zal doen. De zelfvergoddelijking, die menselijke oerzonde, blijkt in hem steeds duidelijker. Het begint met de verachting van de goden, zowel de inheemse goden der vaders als de internationale, zoals de jaarlijks stervende en weer verrijzende voorjaarsgod Tammuz (vergelijk Ez. 8 : 14) moeten wijken voor de universele Grieks-Romeinse god Zeus of Jupiter, met wie Antiochus zich steeds meer gaat vereenzelvigen. Zijn bijnaam Epifanes, de (op aarde) verschijnende (god) wordt later nog versierd met de speciaal aan Zeus toe-komende titel „de overwinning brengende” en de beeltenis van de koning op de munten vertoont steeds duidelijker de trekken van deze „vreemde” god. En ieder die deze god in de persoon van de koning hulde brengt wordt met gunsten beloond; wie deze verering weigert krijgt het hard te verduren.

Het is duidelijk dat Paulus, als hij spreekt over de mens der wetteloosheid (2 Thess. 2 : 3-12) gebruik maakt van de tekening die Daniël heeft gegeven van Antio-

chus. En even duidelijk lijkt mij dat Paulus daarbij doelt op iemand die in zijn dagen leeft (zie de verzen 6 en 7) en spoedig zich zal laten gelden. Evenals Jezus, als Hij de aandacht richt op Dan. 11 : 31, zal ook Paulus het oog hebben op hetgeen geschied is in de tempel tijdens de belegering van Jeruzalem door de Romeinen, toen mensen het hebben gewaagd God naar de kroon te steken en over Zijn tempel te beschikken, alsof het hun eigen huis was.

In ieder geval blijkt, zowel uit Matth. 24 : 15, als uit 2 Thess. 2, dat een profetie op meer dan één gebeurtenis kan wijzen. Met het optreden van Antiochus is het woord van Daniël niet uitgeput, maar het is enkele eeuwen later nog springlevend. En het blijft springlevend. Want zo weinig reden er is Antiochus te zien herleven in een verre toekomst als de Antichrist, zoveel reden is er hem telkens weer in de historie te zien opduiken. De niet-herboren mens zal toch altijd weer als god willen zijn en telkens weer zullen zich machten verheffen die de God der goden willen verdringen en die alles op alles zullen zetten om hun eigen idealen te realiseren. Het woord van Jezus: „wie het leest geve er acht op”, blijft altijd actueel, als waarschuwing en als vertroosting. Wie heult met de goden

van de tijd kan wel voor de ogen van mensen tot grote eer komen, macht en bezittingen ontvangen en schitteren voor een tijd, maar het einde is toch verkwijnen in verlatenheid.

Hoe Antiochus precies zijn laatste levensjaren heeft doorgebracht is niet geheel duidelijk. Oorlogen en geruchten van oorlogen worden in het slot van Daniël 11 genoemd. En toen kwam voor deze mens, die zich inbeelde alles te zijn en alles te bezitten en alles te kunnen het einde „zonder dat iemand hem helpt”. De mens, die als God wil zijn, blijkt toch altijd weer de hulp-behoevende en de hulpe-loze. Epifanes, die naam komt niemand toe, dan aan Hem die op aarde is verschenen als Knecht des HEREN en die al wat zich tegen God blijft verheffen zal doden door de adem van zijn mond en machteloos zal maken door zijn Epifanie, als Hij komt (2 Thess. 2 : 8).

De grote hulp

In tegenstelling tot de kleine hulp, die van mensenkant komt en niet meer vermag dan voor sommigen een tijdelijke verlichting van druk te schenken, staat de hulp van de grote vorst Michael, de aanvoerder van het hemelse leger. Ook al wordt de nood zwaarder dan ooit tevoren, groter dan de helper is de nood toch niet. Al wie opgeschreven staan in het boek, dat is het boek des levens, zullen ontkomen en geen macht ter wereld zal dat kunnen keren.

Dat wil niet zeggen, dat er in de verdrukking geen slachtoffers zullen vallen. Integendeel, voor velen zal de „kleine hulp” geen baat brengen. Evenals velen van de ver-

drukkers zullen vallen in de voortdurende oorlogen, zullen ook velen van de verdrukten hun leven verliezen. Zo voor het oog is alles gelijk voor allen en treft eenzelfde lot de rechtvaardigen en de goddeloze, de goede en de reïne, alsook de onreïne. Zo was het, zo is het en zo zal het zijn.

Maar eens zal het verschil blijken; voor de eerste maal in de Godsopenbaring wordt nadrukkelijk gesproken over de opstanding zowel van de rechtvaardigen als van de goddelozen. Opstanding ten leven en opstanding tot afgrijzen zal tenslotte het onderscheid aan het licht brengen tussen de verstandigen en de onverstandigen.

De verstandigen, o dat zijn niet de mensen die hun kansen hebben waargenomen, die buiten schot hebben weten te blijven, die zorgvuldig hebben gemanoeuvrerd en die altijd op het goede paard hebben gewed; de verstandigen zijn zij die in alles hebben gerekend op de Onzienlijke. Ze hebben in deze wereld in het donker vertoefd, als reizigers met de nachtschuit, maar ze zullen eenmaal stralen als het uitpansel en schitteren als de sterren. De verstandigen zijn zij, die hun hupe-loosheid hebben gekend en die zich daarvoor niet hebben geschaamd; die hun hulp niet hebben verwacht van edelen, van mensenkinderen bij wie geen heil is, maar van de HERE, die hemel en aarde gemaakt heeft, die nabij is allen die Hem aanroepen, allen die Hem aanroepen in waarheid. Tot hun hulp staan de engelen gereed: alle legerscharen des HEREN, die worden uitgezonden ten dienste van hen die het heil zullen beërven, het heil dat duurt in de eeuwen der eeuwen.

Hij is al heel oud, deze vogel; dat is te zeggen: al heel lang bekend. Want zijn naam is al heel oud, in alle talen. En hoe zou hij aan die naam komen: is die afgeleid van zijn roep? Vroeger sprak men van sprâ (zeg sproa) en ook sprêa (zeg maar sprihe) maar als u met het laatste woord de Friese naam denkt te hebben bent u mis: in Friesland zeggen ze prott'r tegen hem. In Schot- en Ierland zeggen ze sprawa (iets als sproawwe). Maar het is moeilijk de afkomst van die naam op te sporen. Want die naam lijkt ook al op sparrow, hetgeen mus betekent; houdt bovendien verband met sperwer, wat weer heel iets anders is.

Over dat aanpassen van de spreeuwen. Ja, niet alleen past hij zich aan bij ons klimaat, onze bomen, heesters, landbouwproducten en ons stads- vuil — maar ook past de spreeuw zich aan bij zijn vliegende omgeving. Weinig vogels kunnen zo bedriegelijk de zang van andere vogels nabootsen als de spreeuw. Hij geeft de zang van vogels weer, die maanden geleden in zijn buurt hebben gebroed. En als een vogelkenner een bepaalde zangvogel niet met zekerheid kan thuisbrengen... gaat hij aan een spreeuw denken!

—o—

En nu het laatste avontuur met de spreeuwpot. In de koude weken van januari en februari hadden de vogels het hard in de natuur. Je snapt toch al niet waar ze van leven, als alles onder de sneeuw zit. En hoe ze het uithouden met die barre kou: overdag, maar vooral 's nachts. Wel — de spreeuwpot bracht enig antwoord althans op de laatste vraag.

Op een koude, vorstige namiddag, tegen donker, ging een vogeltje langs ons raam, richting spreeuwpot. Dat kan. Dat woninkje staat de hele winter te huur voor toevallige bezoekers. Maar even later ging weer zo'n geruisloos donsballetje langs het raam. Richting spreeuwpot. En nog een en nog een. Er kwam er wel eens een terug — maar dan gingen er twee weer richting spreeuwpot. Het leek een vergadering. Welgeteld konden er negen vogeltjes in de spreeuwpot. Er gaan veel makke schapen in een hok en veel koude vogeltjes in een nestkastje. Ze hielden elkaar warm en gezond. De volgende namiddag ging het van voren af aan; alle dagen dat het zo koud was. Het was een verheugenis des har-

ten, zulks te zien. Hun oplossing tegen de moordende kou. Salomo vroeg zich al af: hoe kan een alleen warm worden? Maar het Evangelie zegt: kijk naar de vogels, ze zaaien niet en ze spinnen niet, maar ze overleven. In België worden twee spreeuwen voor een frankske verkocht, maar de hemelse Vader zorgt ervoor, dat er niet een doodvriest zonder dat Hij het gedooft.

—o—

U vraagt tenslotte, wat het voor vogeltjes waren, die daar in onze spreeuwpot overnachtten? Nu, vanwege de invallende duisternis kan het antwoord niet helemaal zeker worden gegeven. Maar vrijwel zeker kan ik u melden, dat het een kolonie goudhaantjes is geweest.

Dat goudhaantje, met een variëteit van vuurgoudhaantje, is een winterse gast uit het Noorden. Ze komen met grote troepen op de Veluwe overwinteren. Eenmaal hebben we een luchtig avontuur met een goudhaantje gehad, dat ik u nog net even kan vertellen.

Zittende voor het raam zagen we tijdens het middagmaal een vogeltje in de sneeuw liggen. Het werd binnen gezet, want bleek nog te leven. In de warmte kwam het bij, gaf een geluidje, fladderde door het vertrek, zocht een landingsplaats in de haardos van HKH en bleef daar innig vergenoegd zitten. Je zult ook maar de kans krijgen, een dame op de kop te zitten...

Na enige tijd is het door een inmiddels opengezet raam vertrokken. Het liet niets meer van zich horen. Of het moest zijn, dat het in ons sparrenlaantje is gaan nestelen. Daar woei namelijk in een hevige voorjaarsstorm een minuscule nestje naar beneden met nog een eitje erin: zo klein als u nimmer gezien hebt. Volgens een vogelhandboek was het ei van de goudhaan, 2 1/2 mm groot. Deze vogel blijft namelijk wel eens over om te nestelen. Maar als regel wonen ze in Siberië en andere Noordelijke streken. Hier komen ze gewoonlijk slechts om te overwinteren. Als u er meer van wilt weten: u zou een spreeuwpot kunnen bakken en zien of u de vogeltjes er ook in krijgt.

Vervolg van pag. 67

Evangeliebelijder! Filosoof - niet

zen hebben van neo-marxistische filosofen als Ernst Bloch, Marcuse, Habermas, Horkheimer, Adorno. Deze beïnvloeden in onze dagen het theologische denken en daardoor ook het kerkelijke leven op diepgaande wijze. Prof. Kuitert noemde eens de neo-marxistische, atheïstische, mystieke, chiliastische denker Ernst Bloch terecht „de vader van een complete theologie”. En de bekende „theologie der revolutie” is grotendeels een geesteskind van filosofen als Marcuse, Adorno en dergelijke. Het is uit dit alles duidelijk welk een enorme betekenis filosofieën op het menselijk leven en — niet minder — op het theologische en kerkelijke leven uitoefenen. De bekende kreet: ik bemoei me niet met filosofie, moet daarom beantwoord worden met de verzekering: denk er wel om: de filosofie bemoeit zich wel en diepgaand met jou! En dat te meer naarmate je je daar minder van bewust bent!

★ ★ ★

Ik wil in dit verband op nog een verschijnsel wijzen. Eén dat ons, gereformeerden, in bijzondere mate aangaat. Het is een algemeen erkend feit dat de grote reformatie die God aan zijn kerk in de zestiende eeuw door mannen als Luther en Calvijn schonk al heel gauw voor een groot deel is verzaand. Het krachtige, levende geloof in het levende Woord van God verzwak-

te, verstarde, verdofte. Dat geloof ging reeds ongeveer in de tijd van de Dordtse synode over in de „orthodoxie” van de zeventiende eeuw. Naar de rake, scherpe typering van Bavink werd zo het belijden van het geloof vervangen door het geloof in de belijdenis.

Als men nu vraagt naar de oorzaak van dat verval moet niet in de laatste plaats gewezen worden op de infiltratie van de filosofie — speciaal van de aristotelische — in de theologie en daardoor in de prediking. In de strijd met de roomse, sociniaanse, spiritualistische dwalingen kwamen de theologen er toe de toevlucht te nemen tot de begrippen en denkmogelijken van de aristotelische filosofie. Het levende Woord van God verhardde en ontaardde daardoor tot een aantal theologische redeneringen en begrippen. Het accent werd verlegd van de uitlegging der Heilige Schrift naar de dogmatiek. De Schrift werd gedegradeerd tot een reservoir van bewijspplaatsen voor die dogmatiek. De „waarheid” waarvan de Schrift spreekt en die concrete gestalte ontvangt in de trouw Gods, in Gods genadevolle belofte, werd misduid tot, of vervangen door een reeks „waarheden”, die zogenaamd uit de Schrift werden „afgeleid”. Zo werd de levende theologie van de reformatoren vervangen door wat eens getypeerd werd als een conserverend consoliderend theologisch, of beter gezegd, dogmaticaal denken.

De misère — en de gescheurdheid! — van de gereformeerde gezindte, die tot op vandaag voortduurt, ja, in onze dagen tot een hoogtepunt is gekomen, moet naar mijn stellige overtuiging voor een groot deel aan de permanente infiltratie van allerlei on- of antischriftuurlijke filosofieën worden geweten.

★ ★ ★

Ongeveer een halve eeuw geleden werd — in een allesbehalve florissante periode uit de geschiedenis van de gereformeerde wereld — de poging ondernomen om tot een waarlijk Schriftuurlijke wijsbegeerte te komen. Vroegere gereformeerde denkers hadden voor zo'n filosofie aanzetten gegeven. Maar verder dan daarmee waren ze niet gekomen. Aan deze poging zijn de namen van Vollenhoven, Dooyeweerd en Janse onlosmakelijk verbonden.

Allesbeheersend voor dat filosoferen was — en is! — het daarbij volstrekt beheerst willen worden door het Woord van God zoals Hij ons dat in de Heilige Schrift toespreekt. Het staat voor hen die deze filosofie naar de oorspronkelijke opvatting daarvan beoefenen vast, dat het zonder een levend geloof in het Woord van God onmogelijk is tot een authentiek christelijk filosoferen te komen. Zonder dat geloof ontaardt deze filosofiebeoefening in een ijdel begrippenspel, een hoogmoedige denkcacrobatië.

De erkenning van de Heilige Schrift als Woord van God zegt evenwel niet veel als niet tegelijk een duidelijk antwoord gegeven wordt op de vraag: „Wat zegt de Schrift?”

Vollenhoven gaf op die vraag, speciaal met het oog op het filosoferen eens dit antwoord: „a. De Heilige Schrift leert de rechtstreekse soevereiniteit van die God, Die zich in zijn Woord geopenbaard heeft, over alle dingen, in welk verband en op welk terrein ook, en onderscheidt in overeenstemming daarmee helder tussen God als de Souverein en het door Hem geschapene. b. Zij beschouwt de religie als een verbond (unio foederalis), het menselijk geslacht ook vóór de zondeval bekend door woordopenbaring. c. Zij predikt, wat de toestand na de val betreft:

de algehele verdorvenheid van de mens, de dood als straf op de zonde, en de openbaring der genade van de soevereine God in de Middeleeuwen.”

Door de belijdenis dat christelijk filosoferen alleen mogelijk is in een voortdurend gelovend luisteren naar de Heilige Schrift erkenden „de mannen van het eerste uur” dat zich óók in het filosoferen een antithese openbaart. Het Woord van God, zo schreef Vollenhoven, „kent slechts twee levensrichtingen: Van God af of naar God toe. Dat is sinds de zondeval: in Adam gevallen of in de Christus hersteld. Een derde is er niet. Alleen wie daarmee begint kan verder komen. Ook voor de beoefenaar der wijsbegeerte geldt, dat de Christus is gezet tot een val en opstanding en tot een teken dat wedersproken zal worden. Daarom is het ook hier, evenals in de praktijk van het leven: of rechts of links. En voor ons: rechts tegen links.”

★ ★ ★

Nu reeds ongeveer een halve eeuw zijn mannen van wetenschap op allerlei terrein bezig geweest met dit filosoferen. Het gaat daarbij om het verkrijgen van inzicht in de overstelpende rijkdom van de door God geschapen kosmos, om een „totaal-blik op het geschapene”. Allerlei „vakwetenschappen” als — ik noem maar wat — fysica, biologie, psychologie, sociologie, geschiedeniswetenschap, rechtswetenschap, ethiek, richten hun aandacht op bepaalde aspecten van het geschapene, maar de filosofie streeft ernaar een overzicht van een inzicht in het geheel daarvan te verkrijgen.

Een veertig jaar geleden werd door de toenmalige beoefenaars van en belangstellenden in dat Schriftuurlijke, reformatische fil-

losoferen een vereniging opgericht om op allerlei wijs deze wijsgerige studie te bevorderen en de resultaten ervan bekend te maken. Om iets te doen beseffen wat de oprichters daarvan bezielde en de geest waarin zij die arbeid aan vatten wil ik iets citeren van wat de eerste voorzitter ervan, prof. Vollenhoven, in het openingswoord van de oprichtingsvergadering daarvan zei: Wat ons hier samenbrengt, zo hoorden we toen van hem „is iets heerlijks. **Het is niet de wijsbegeerte, want die is niet het eerste in ons leven** (vet van mij - C.V.). Het is veeleer de band aan Gods Woord, omdat wij door genade hebben geleerd alleen uit de Christus te willen leven, en de religie als een hartezaak de kern is geworden van heel ons bestaan: omdat we hebben geleerd, dat alleen in het letten op de geboden des Heeren vrede en leven is te vinden, niet alleen voor de enkeling, maar van zelf ook voor alle levensverbanden, in welke wij staan; daarom is de wijsbegeerte niet nummer één. Ze is dat nooit geweest in onze kring, en indien de vereniging, die wij thans willen oprichten, haar taak getrouw blijft, zal het ook aan haar niet liggen, indien de wijsbegeerte ooit nummer één wordt. Wij willen slechts ernst maken met die hoofdzaak, óók in de wijsbegeerte.

Dat is nodig, want de gangbare filosofie weet niets van dat alles, dat ons zo na aan het hart ligt: niets van een God, indien ge daaronder verstaat de God der Schriften; niets van een hart, dat alleen rust kan vinden in Hem; niets van de wereldgeschiedenis, die vastligt in de eerste en tweede Adam; ook heel weinig van de terreinen, welker onderscheiding in de praktijk toch zo nodig is.

Men merkt het duidelijk uit dit woord: alle wetenschapshoogmoed wordt door de beoefenaars van deze wijsbegeerte principieel veroordeeld.

Het gaat hun voor alles om het geloof in het Evangelie, om de vreze des HEEREN óók en vooral in hun filosoferen.

★ ★ ★

Niet lang na de oprichting van deze vereniging geschiedde nog wat anders. Tot op dat ogenblik werd de in geding zijnde wijsbegeerte alleen gedoceerd aan de Vrije Universiteit. Maar steeds meer werd de behoefte, ja, zelfs de noodzaak gevoeld dat ook aan de openbare universiteiten en hogere scholen te doen. Het is namelijk zo dat elke wetenschapsbeoefenaar, of hij zich dat bewust is of niet, door een of andere filosofie, een bepaalde visie op God, wereld en mens wordt beheerst. Deze visie doordringt als een fluïdum heel zijn wetenschappelijke arbeid en uiteraard ook zijn onderwijs. En daar deze visie bij de onderscheidene wetenschappers zeer verschillend, soms radikaal verschillend zijn, worden, speciaal pas aankomende studenten, met een wirwar van tegenstrijdige opvattingen geconfronteerd die ze in de achtergronden en consequenties daarvan niet kunnen doorzien. Veelal zijn deze daarbij on- of zelfs anti-christelijk. Hoeveel hebben onder de invloed daarvan aan de universiteiten het geloof in God en Jezus Christus verloren!

Voor al met het oog op deze „nood” van de universitaire jeugd werd daarom in 1947 een stichting in het leven geroepen tot oprichting en instandhouding van „bizonderde leerstoelen voor calvinistische wijsbegeerte aan openbare universiteiten en hogescholen”. Dat was een gedurfde onderneming. Want de daarvoor benodigde gelden moesten door vrijwillige bijdragen worden bijeengebracht. Maar men begon deze arbeid in het geloof een „goede zaak” te dienen. En we mogen nu zeggen: Ze werd in ieder opzicht zeer gezegend. Nu zijn reeds vijf docenten in opdracht van deze stichting aan universiteiten en hogescholen werkzaam.

Maar men wil de beoefening van de reformatorische wijsbegeerte nog intensiever aanpakken en vooral haar nog meer dienstbaar maken aan de strijd des geloofs waartoe alle christenen van Godswege in alle sectoren van het leven geroepen zijn. Daarom is nu een nieuwe stichting in het leven geroepen onder de naam „Stichting Centrum van Reformatorische wijsbegeerte”, die, zo luidt de doelstelling „enerzijds doorgeefluik (wil) zijn wat het denkwerk van de reformatorische wijsbegeerte betreft (naar kerk, vakbeweging, politiek, de publiciteitsmedia, christelijke maatschappelijke organisaties en het „grondvlak” in het algemeen), en anderzijds het meedenken (wil) bevorderen van allen die, hoewel niet wetenschappelijk, toch vanuit de invalshoek van de wijsbegeerte, bezig willen zijn met de vragen van leven en samenleven”.

J. BOUMA — AMSTERDAM

Met elkaar praten.....

Zonder me direkt te mengen in het gesprek tussen binnen- en buiten verband, dat o.a. door ds H. J. van der Kwast van Amstelveen is aangewengd in de Kerkbode van Noord-Holland en dat via het N.D. en Opbouw verder gevoerd is, wil ik van opzij komend, dit gesprek dienen. Ik wil niet rechtstreeks een confrontatie aangaan, met welke van de gesprekspartners dan ook, maar ik wil een aantal punten naar voren brengen, waar ik op gestoten ben in de afgelopen tijd, en die voor mijzelf een rol spelen in het overwegen van wat ons te doen staat. Zijn wij een serieuze gesprekspartner, die weet wat ze wil? Wij, dat zijn de gemeenten buiten verband, die worstelen met de vraag waar ze nu eigenlijk staan temidden van de vele kerken in Nederland. Is het niet haast de hoogste tijd om de rijen te sluiten en een eigen ordelijk kerkelijk leven op te bouwen of moeten we pas op de plaats maken en ons allereerst oriënteren op die kerken, waarmee we ons verwant weten?

Over deze vragen wil ik een paar opmerkingen maken.

1) Weten we nu al waarover gesproken moet worden? Ook al staan we op het oog dicht bij elkaar, de naam binnen- en buiten verband suggereert tenminste zo iets, toch zijn er meer verschillen, dan die welke inde pers naar voren komen. Want is er behalve wat er in de 60er jaren is gebeurd niet meer dat ons doet verschillen? Ik stel het als vraag, maar is het een gekke vraag?

2) Opvallend is ook dat degenen, die ingaan op de discussie juist die mensen zijn, die er min of

In de periode van 28 februari tot 12 maart zal nu een landelijke actie daarvoor worden gevoerd: „Beweging 76”, waarin de genoemde drie organisaties samenwerken om zo mogelijk tot het bijeenbrengen van een bedrag van 1½ miljoen gulden te komen om daarmee op allerlei wijze de studie van deze wijsbegeerte te bevorderen en dienstbaar te maken aan heel het volk!

Via de pers, de radio, de televisie zult U er nog heel veel over kunnen horen!

Met alle aandrang bevelen wij deze actie bij U aan.

★ ★ ★

Ik schreef boven dit artikel: „Filosoof niet — Evangeliebelijder”. Zoals velen reeds zullen begrepen hebben deed ik dat naar analogie van een bekend woord van Groen van Prinsterer.

Groen was zonder twijfel een staatsman — en zelfs een groot — Maar hij wilde in alles, vooral ook in zijn staatkundige activiteiten, **bovenal** Evangeliebelijder zijn. En daarom riep hij om de essentie van zijn staatkunde te typeren in een bewogen woord heel het Nederlandse volk toe: **Een staatsman niet — Evangeliebelijder**.

Op dezelfde wijze zal iedere beoefenaar van de reformatorische wijsbegeerte van zichzelf willen, kunnen, mogen en moeten zeggen: **een filosoof niet — een Evangeliebelijder**”.

In deze paar woorden wordt op pregnante wijze uitgedrukt wat deze reformatorische filosofie naar haar oorsprong en opzet is.

en buiten verband naast elkaar leven, en ik praat dan over de amsterdamse situatie, is weinig of geen kontaktoefening.

3) Een eveneens opvallend verschijnsel is dat de jeugd er niet werkelijk bij betrokken is. Een eventueel gesprek zal bij hen weinig of geen weerklank vinden. Wanneer de jongeren niet op de hoogte zijn van wat er gebeurd is, en wie praat daar in binnen- en buiten verband nu nog over, dan zal hun interesse minimaal zijn. Hopelijk vergis ik me hierin grondig en zal juist bij hen, omdat zij de breuk zelf niet bewust hebben meegemaakt, de frustratie ontbreken.

In dit opzicht zal ook de houding van de ouderen tegenover de jongeren een rol spelen. In hoeverre wordt hun de breuk als een status quo, het is nu eenmaal zo, voorgehouden? Dezelfde situatie doet zich dan voor als na de vrijmaking, toen de breuk ook al heel vlug als een voldongen feit werd voorgesteld. Als jongen, geboren na de Vrijmaking maar wel bewust vrijgemaakt opgevoed, heb ik me lang vervreemd gevoeld van alles wat maar naar „synodaal” rook. Ditzelfde gold ook ten opzichte van de Chr. Geref., hoewel in mindere mate.

Een gesprek nu kan, mijns inziens, daarom slechts zin hebben voor hen die hun frustraties zijn kwijtgeraakt of die er van gevrijwaard zijn gebleven. Daarbij zal ook het zich bewust zijn van een eigen identiteit een belangrijke rol spelen.

4) Een volgende vraag geldt onze eigen kerken. Is een dialoog nu op zijn plaats? Doorkruist het niet het zoeken naar een eigen identiteit? De vraag waarom ieder persoonlijk buiten-verband is geworden is niet gelijkkelijk te beantwoorden. Zoals ook in de vrijmaking het waarom niet gelijkkelijk beantwoord kon worden. Dit verschil speelt een niet onbelangrijke rol in de vraag naar de eigen identiteit, als ook in de vraag naar het „wat nu”. (kerkverband, opleiding enz.).

5) De eigen identiteit. Ons bestaansrecht staat of valt niet met '67 (de verwikkelingen rondom de Open Brief). De breuk toen rechtvaardigt niet ons bestaansrecht nu, althans niet meer volkomen. De jongeren onder ons, en ik denk dan aan de schoolgaande jeugd, vragen nu al naar de reden van ons bestaan, waarom zijn we er? Wanneer deze vraag enkel met een verwijzing naar de geschiedenis beantwoord wordt, zullen we spoedig weer in een identiteitskrisis verzeild raken, omdat dat antwoord de jongeren geen genoegdoening geeft. Wil men zijn bestaan rechtvaardigen door een simpel beroep op de historie, dan wordt de historie tot een stuk geloofsgoed. Het door de Open Brief als zodanig aangeduide vrijmakingsgeloof was daarom ook echt geen onzinnige opmerking.

6) De eigen identiteit is daarom belangrijk omdat alleen dan een goede houding t.o.v. anderen bepaald kan worden. Wanneer onze identiteit bepaald wordt door de misschien wel grote verschillen, dan moeten die verschillen door ons serieus onder ogen gezien worden. Ze behoeven niet gebagatelli-

Jaarvergadering „Opbouw”

Graag maken wij U alvast attent op de jaarvergadering van de Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”. Deze zal gehouden worden op zaterdag 3 april in de Jeruzalemkerk te Utrecht. Nadere mededelingen volgen zo spoedig mogelijk.

Het Bestuur

seerd te worden, dat frustreert, ook niet te worden opgeblazen, er is altijd nog meer dat ons bindt. Onze eenheid hebben we immers in Christus, het Hoofd der kerk. Deze verschillen leiden er wellicht toe dat de buitenverbanders meer dan één kant uitkijken. Er zijn er die wat zien in een gesprek met binnenverband, anderen zien dat liever met de Chr. Geref., weer anderen met de Geref. Kerken (al dan niet verontrust). Hiervoor behoeven we de ogen toch niet te sluiten? Misschien is daarom een al te haastige oriëntering op anderen nu ook wel wat voorbarig. Het gesprek onder ons is immers nog nauwelijks op gang en komt dan ook niet meer zo gemakkelijk op gang.

Is men van mening dat onze verhouding tot anderen voorop staat, dan kunnen we op onze konventvergaderingen zgn. gewichtige zaken (akkoord van kerkelijk samenleven, de opleiding of begeleiding enz.) beter achterwege laten. Willen we echter serieus onze zaken op het konvent behandelen dan heeft het gesprek met elkaar in onze kerken de voorrang. De verschillen zullen uitgesproken kunnen worden en kunnen dan ook naast elkaar bestaan. Het gesprek met anderen behoeft niet uitgedraaid te worden, maar zal in alle nuchterheid gevoerd worden. Een goede verhouding en verstandhouding kan daarvan zeker de vrucht zijn.

7) We mogen echt wel zoeken naar eigenheid. Onze meningen profiel geven. We behoeven echt onze mening niet bijvoorbaat al af te stemmen op opvattingen die leven in de kerken waarmee wij zouden willen optrekken. Al doen we er goed aan herkenbaar te blijven (zowel wat organisatie als denken betreft). Het schept immers ook voor anderen duidelijkheid wanneer we ons eigen gezicht tonen. Al die meningen die er bij ons zijn mogen terwille van de duidelijkheid en de herkenbaarheid best eens naar voren komen. Zonder dat zouden we anderen immers opscheppen met een gemeenschap met verborgen gebreken.

8) Konkreet denk ik daarbij aan wat de laatste jaren in Opbouw is geschreven. Dat is niet zonder waarde geweest. Niet altijd kwam even duidelijk over wat de redactie bedoelde. Maar het op gang brengen van een discussie over allerlei in geding zijnde onderwerpen is geen verloren zaak geweest. Ik denk bijv. aan de wijze waarop een verschillende taxatie van de verontrusting aan de orde kwam, het gesprek over het kerkverband, de wijze waarop wat onder ons geschreven wordt besproken wordt, hoe een weg gezocht wordt in de vragen van de ethiek. Wat ons samenbindt, het geloof in de Here Jezus en de eerbiedige omgang met de Schrift, voerde in de-

ze discussies, zo proef ik het tenminste, de boventoon. Jammer is dat verschillende aangegane gesprekken niet zijn voltooid. Waar aan zou dat toch liggen, vraag je je af. Voor de Schriftstudie, de vragen van de ethiek en de waardering van onze tijd is het toch niet nodig dat we allereerst kijken naar de binnenverbanders of Chr. Geref. om daar onze mening op af te stemmen? Het is goed wanneer we elkaar kritisch, en dan ook echt kritisch, blijven volgen.

9) De begeleiding. Een wat ondergewaardeerde zaak bij ons. Zonder me aan vleierij schuldig te maken durf ik te stellen dat we blij mogen zijn dat deze mogelijkheid er is. Spontaan gegroeid vanuit een situatie die er om vroeg.

Kerknieuws

Bedankt voor Steenwijk: Ds H. v. Ommen te Arnhem.

's-Gravenhage — In verband met de emeritering van ds J. W. Verheij tegen 1 juni a.s. heeft de kerkeraad een begin gemaakt met het beroepingswerk.

Oegstgeest — De kerkeraad nam het volgende besluit, dat van de kansel is afgekondigd: (in verband met verkiezing ambtsdragers): „Omdat wij als gemeente nog geen uitspraak hebben gedaan over „de vrouw in het ambt” verzoeken wij u op dit moment alleen de namen van broeders op te geven. Wij delen u mede, dat wij als kerkeraad vóór de zomervakantie over „de vrouw in het ambt” met elkaar zullen spreken om de gemeente daarover in het kalenderjaar 1976 een uitspraak te laten doen.”

Zaanstreek-C. — Aan de kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk zal een voorstel worden gedaan om de samenkomst voor de „bidstond voor gewas en arbeid” gezamenlijk te doen plaatsvinden in de kerk aan de Nieuweweg en in het najaar de dankstond te houden in de kerk aan de Transvaalstraat. Tweede Paasdag zal er een zangdienst gehouden worden met de broeders en zusters van de Chr. Geref. Kerk in het kerkgebouw te Wormerveer en de Tweede Pinksterdag in het kerkgebouw te Wormer.

Zoetermeer — Op de uitnodiging van de Gereformeerde kerk (syn.) ter plaatse om de intreedienst van ds Boer op 7 febr. jl bij te wonen werd door de kerkeraad positief gereageerd. Wel is in dit kader aan het adres van genoemde kerk herinnerd aan de oorzaak, die deze uitnodiging noodzakelijk maakte.

Preekconcent — De vergadering van kerken uit de regio Utrecht

Ook in onze kerkdiensten en in ons persoonlijk gebed mogen we daar best eens voor danken. Al is kritiek mogelijk, en een kritische begeleiding vanuit de kerken zal zeker gewaardeerd worden, toch vervult de Theologische Studie Begeleiding (T.S.B.) een belangrijke functie. Wat mij persoonlijk betreft, en ik weet echt wel wat ik zeg, ik ben blij dat er op deze wijze stuur gegeven wordt aan ons theologisch bezig-zijn. Ik beschouw de beide begeleiders niet minder als mijn leermeesters dan de hoogleraren door wie ik wordt opgeleid tot predikant. Wat zij aan energie, denkkraft, liefde en eerbied voor de Schrift geïnvesteerd hebben, daar zullen de gemeenten in de komende jaren de vruchten van kunnen plukken. Het lijkt overdreven, maar het moet toch eens gezegd worden. De begeleiding is het waard dat ze serieus genomen wordt.

Dit zijn een aantal punten die, mijns inziens, het overwegen waard zijn, wanneer we elkaar de vraag stellen waarom we nog bij elkaar zitten. Laat in een tijd van oriëntatie en heroriëntatie het vertrouwen in elkaar het mogen winnen, want we hebben elkaar gevonden op de naam van Jezus Christus. En dat houdt een belofte in (Hand. 2 : 38-40).

heeft op 12 febr. jl. voor de tijd van 1 jaar preekconcent verleend aan A. M. van Leeuwen, theol. cand., Weerdsingel OZ 58, Utrecht.

Schiedam — Secretaris der diakonie van de Geref. Kerk (Vrijg., b.v.) te Schiedam: M. Penninga, Rotterdamsedijk 223d te Schiedam

Urk — De kerkeraad van de „Reformerende Kerk”, waarvan ds v. Mechelen de predikant is, zond aan de kerkeraden van de beide „vrijgemaakte” Geref. Kerken een brief om tot een samenspreking te komen. Die kerkeraad deed dat omdat hij het een „dure roeping” achtte aan hen „die met ons de drie formulieren van enigheid onderschrijven, dringend te vragen of zij bereid zijn tot een overleg, dat ten doel heeft te bevorderen, dat wij als kerkgemeenschappen dichtertot elkander komen en onder Gods zegen tot hereniging, wellicht in verschillende trappen of stadia, maar toch op de weg in de goede richting. Voor de eer van Gods Naam en voor het welzijn van de gemeente en haar leden zou het welslagen van een dergelijk streven naar onze mening betekenisvol kunnen zijn.” De kerkeraad van de Geref. Kerk (buiten verband) verklaarde zich tot deze samenspreking bereid. Deze samenspreking vond evenwel nog niet plaats. De brief van de kerkeraad aan de „Reformerende Kerk” was gedateerd 7 dec. 1975. In het jaaroverzicht dat in het kerkblad van de „binnenverbandse” Geref. Kerk werd gepubliceerd werd het volgende over haar verhouding tot de „Reformerende Kerk” geschreven: „Verder memoreer ik nog het feit dat in 1975 Ds van Mechelen met een vrij grote groep verontrusten zich heeft losgemaakt uit de (syn.) Gereformeerde kerk hier ter plaatse, en inmiddels een eigen gemeente heeft gevormd. Aanvankelijk waren de doelstellingen van ds van Mechelen en enkele broeders ver-

ontrusten, hoopvol, en concreet gericht op een wederkeer naar de Gereformeerde kerken. De contacten die werden onderhouden met ds van Mechelen c.s. en de kerkeraad waren vrij intensief, positief en plezierig.

Ook op grond van de proeve van verklaring tot **Wederkeer** mocht worden verwacht dat de contacten te zijner tijd, zouden resulteren in wederkeer tot hetgeen de proeve van verklaring duidelijk stelde, nl een wederkeer tot de Christelijke kerk, en zulks in het verband van Gereformeerde kerken waarin ook wij ons bevinden. Afgesproken werd dat over deze verklaring nog nader gesproken zou worden. Helaas is nadien nimmer enig officieel contact gezocht. Wel werd de kerkeraad opgeroepen per brief om samenspreking te houden met Reformerenden en buitenverbanders om te proberen een eenheid te bewerkstelligen tussen allen die op de grondslag staan van Schrift en Confessie, en blijkens het laatste nummer van „Wapenrusting”, het blad van de Reformerende kerk, om zich samen onder één dak, een kerkelijk dak te voegen. Men mag verwachten brs en zrs dat hier bedoeld wordt het dak van art. 27, 28 en 29 van de N.G.B. Immers men wil staan op de grondslag van Schrift en Confessie. Wij zijn benieuwd welk dak bij de Reformerende kerk en buiten verband uit de bus zal komen, gesteld dat de buitenverband kerk op de uitnodiging ingaat.”

De kerkeraad van de (syn.) Geref. Kerk van Urk nam na het heengaan van ds Van Mechelen het besluit om, indien de synode van deze Kerken geen tuchtmaatregelen zou nemen tegen prof. Kuitert en dr Wiersinga de kerk van Urk het verband met de (syn.) Geref. Kerken te verbreken. Een paar weken geleden kwam deze kerkeraad met een kleine meerderheid van stemmen op dat besluit terug. Hij besloot toen dat indien de synode de genoemde tuchtmaatregelen met name prof. Kuitert en dr Wiersinga als geschorst te beschouwen maar het verband met de kerken niet te verbreken. Op zaterdag 21 febr. gaf de minderheid van de kerkeraad, die zich tegen het genomen besluit had verzet, in een zeer druk bezochte vergadering — ongeveer vierhonderd personen waren daarin aanwezig — een verslag van wat op de bewuste kerkeraadsvergadering was geschied en zette zij de bezwaren daartegen uiteen. Deze vergadering werd gehouden in het kerkgebouw van de Geref. Kerk (buiten verband) omdat geen andere localiteit voor deze samenkomst beschikbaar was.

Voor mijn in het huwelijk tredende **HUISGENOTE**, die mijn huishouding verzorgde, zoek ik

EEN PLAATSVERVANGSTER

Gedacht wordt aan iemand van 50 à 60 jaar. Uw reactie hierop zie ik gaarne spoedig tegemoet.

Mej. G. M. Nomes, Menschikoffstraat 59, Zaandam, telef. 075-164267.

STEENWIJK

Het bestuur van de Vereniging voor Gereformeerd onderwijs te Steenwijk, zoekt, i.v.m. de benoeming van het tegenwoordige hoofd bij een Onderwijsbegeleidings- en Adviesdienst, met ingang van 1 augustus 1976, voor vast, een

SCHOOLLEIDER

De aan te stellen schoolleider dient belijdend lidmaat te zijn van één van de kerken behorende tot de Gereformeerde Gezindte, en moet bereid zijn om samen met het aanwezige jonge personeel de reeds ingeslagen weg naar daadwerkelijke onderwijsvernieuwing verder op te gaan.

De Gereformeerde School te Steenwijk is een gemoderniseerde, goed geoutilleerde, prachtig gelegen, „vijf-man” school.

Een woning is aanwezig.

Sollicitaties, voorzien van uitvoerige inlichtingen, z.s.m. aan het hoofd der school: C. M. van den Hoek, Oostwijkstraat 90, Steenwijk. Telefoon 05210-2930.

En zij zingen bij reidans:
Al mijn bronnen zijn in u!
Psalm 87 vers 7 (onberijmd)

Na een kortstondige ziekte heeft het de Here behaagd op 23 februari, 1976 van ons weg te nemen onze geliefde Vader, Behuwd- en Grootvader

ROELOF HENDRIK VAN DRIEL

weduwnaar van Anna de Gram

op de leeftijd van 76 jaar.

Leidschendam: S. J. BOER-VAN DRIEL
E. P. D. BOER
IJmuiden: H. R. VAN DRIEL
A. VAN DRIEL-POTHOVEN
Voorschoten: H. M. KORPEL-VAN DRIEL
P. KORPEL
Maarssen: B. W. VAN DRIEL
M. VAN DRIEL-POEL
en kleinkinderen

Bilthoven, 26 februari 1976

Noord Houdringelaan 60,

Correspondentie-adres: De Tiemenlaan 2, IJmuiden.

De begrafenis heeft heden te De Bilt plaats gehad.

— PLAATS UW FAMILIEBERICHTEN IN DIT BLAD! —

Het ND biedt zoveel meer!

Het NEDERLANDS DAGBLAD schenkt dagelijks - op pagina 2 - ruime aandacht aan ontwikkelingen in verschillende kerkgenootschappen. Ook van belangrijke gebeurtenissen binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt buiten verband) wordt breed verslag gegeven. Zo hoopt onze redacteur geestelijken op 6 maart a.s., als het tweede deel van het convent gehouden wordt, weer in Kampen te zijn.

Als u onderstaande BON invult, kunt u zijn verslag zelf lezen. Tegelijkertijd kunt u zich persoonlijk overtuigen van de waardevolle inhoud van het ND en de wekelijkse bijlage ND-VARIANT.

Want...het ND biedt zoveel meer!

BON voor 14 dagen gratis proefnummers

Naam:

Adres:

Woonplaats:

Deze bon (in ongefrankeerde enveloppe) zenden aan:
Administratie NEDERLANDS DAGBLAD, Antwoordnummer 144, AMERSFOORT.

Buitenverband-convent zet een eerste concrete stap op weg naar kerkorde

Dr. A.v.d. Hevel
G9 uit 't Harde
maakt zich vrij

Radio Vaticaan:
In China leven nog
123 Jezuïeten

Koninkrijk Gods

Redactieleden	Adres van de Redactie	Advertenties en druk	Abonnementsprijs:	Geref. Persvereniging „Opbouw”
Drs H. de Jong Mr. dr J. Meulink D. W. L. Milo Ds E. R. Postma Ds H. Smit Dr H. E. S. Woldring	K. Muller H. Pootlaan 242, Alkmaar Telefoon 072-16767	Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, Zeist Tel. 0 3404 - 12452	f 30,— per jaar of f 16,— per half jaar. Buitenland f 40,— p.j. of f 57,50 p. luchtpost Giro 40 49 45 Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen: uiterlijk tot 15 november.	Abonnementenadministratie Merelshoven 273 Capelle aan den IJssel Tel. 010 - 50.41.78